

REZUMATUL
tezei de doctorat cu titlul

**RESTRÂNGEREA EXERCITIULUI
UNOR DREPTURI SAU AL UNOR LIBERTĂȚI
ÎN PROCESUL PENAL**

Doctorand,
Ionel Grigorie

Proiectul de cercetare doctorală intitulat „Restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți în procesul penal” a avut ca punct de plecare afirmarea atât în legislația internă cât și în legislația internațională a necesității protejării drepturilor și libertăților fundamentale ce reprezintă sistemul de valori al democrațiilor contemporane. În vederea construirii unei imagini complete și complexe a modalităților prin care autoritățile publice protejează drepturile omului, este necesar să cunoaștem stadiul actual de evoluție a mijloacelor juridice de protecție, astfel cum rezultă din legislația națională și europeană, precum și tendințele evoluției legislației și practicii naționale și internaționale.

Obiectul lucrării de cercetare îl constituie abordarea problematicii restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, pornind de la o analiză sistemică a condițiilor în care se realizează restrângerea și continuând cu o cercetare practică a drepturilor omului și libertăților publice al căror exercițiu poate fi restrâns pentru asigurarea desfășurării procesului penal.

Din punct de vedere juridic, este caracteristic pentru aceste drepturi și libertăți faptul că ele se regăsesc la nivelul fiecărei ramuri de drept, situație evidențiată cu precădere în procesul de constituționalizare prin care trec ramurile dreptului.

Dispozițiile art. 53 din Constituția României reglementează restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți, condițiile restrictive în care poate fi dispusă această restrângere, scopul fiind acela al menținerii echilibrului între drepturile individului și interesele generale ale societății.

Aceste condiții trebuie analizate într-o ordine succesivă întrucât neîndeplinirea unei condiții atrage neconstituționalitatea măsurii și condițiile următoare nu mai este necesar să fie analizate.

Ceea ce lipsește jurisprudenței noastre constituționale în această materie este acest caracter sistemic al analizei îndeplinirii condițiilor limitării exercițiului unor drepturi sau libertăți .

Acest fapt a constituit un argument al cercetării noastre științifice consacrată aspectelor teoretice, legislative și de practică judiciară ce vizează restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți.

Scopul principal al temei de cercetare a constat în studierea teoretică și practică a condițiilor restrângerii exercițiului unor drepturi și libertăți și cu precădere al respectării acestor condiții în cazul drepturilor omului și libertăților publice ce pot fi afectate în cursul procesului penal

Lucrarea este structurată în jurul a două axe de cercetare. **O primă axă** vizează analiza instituțiilor, mecanismelor și normelor juridice ce

asigura garantarea drepturilor omului și libertăților publice în procesul penal. Existența unei jurisdicții constituționale și implicit al unui contencios constituțional al drepturilor omului și libertăților publice este de natură să asigure protecția acestor drepturi și libertăți în raport cu autoritatea statului penal prin raportare la dispozițiile art. 53 din Constituția României. **Ce-a de-a doua axa** de cercetare vizează identificarea în urma unei analize sistemice dar și comparative a eventualelor disfuncționalități ce pot apărea, în activitatea de legiferare și aplicare a reglementărilor menite să asigure protecția juridică reală a exercițiului drepturilor și libertăților fundamentale în cadrul procesului penal, și dacă sistemul constituțional românesc poate asigura prin intermediul jurisdicției constituționale garantarea exercițiului drepturilor omului și libertăților publice, împotriva cui trebuie garantate drepturile și libertățile dar mai ales cine trebuie să protejeze drepturile și libertățile.

Partea I a lucrării de cercetare doctorală este consacrată analizei sistemice a condițiilor în care se realizează restrângerea exercițiului unor drepturi sau libertăți conform art.53 din Constituția României, însă a fost mai întâi nevoie să stabilim domeniul de aplicare al restrângerii mai exact drepturile și libertățile al căror exercițiu poate fi restrâns luând în considerare că articolul 53 vorbește de restrângerea exercițiului *unor drepturi sau libertăți*, articolul 3 alin 1 impune ca valoare supremă drepturile și libertățile cetățenilor iar articolul 152 ce reglementează limitele revizuirii Constituției se referă la drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor ce nu pot fi suprimate prin procedura revizuirii.

Conceptul de drepturi ale omului se referă la drepturile inerente ființei umane. Dreptul pozitiv este dreptul efectiv aplicabil într-un stat la un

moment dat. Acest drept include și drepturile naturale, care sunt aplicabile cu același titlu ca legislația impusă de stat. Drepturile omului se deosebesc de libertățile publice în ceea ce privește sursa protecției lor. Libertățile publice au ca sursă a protecției lor juridice un text constituțional iar drepturile omului pot avea ca sursă a protecției lor formale un principiu general al dreptului.

Deși textul art. 53 din Constituție” nu precizează expres, printr-o jurisprudență constantă Curtea Constituțională a delimitat domeniul său de aplicare, arătând că el vizează doar *drepturi fundamentale* și nu orice drepturi subiective, indiferent că acestea izvorăsc din acte normative sau din acte consensuale. Declararea drepturilor și libertăților ca valoare supremă în articolul 1 din Constituție oferă posibilitatea de a lărgi sfera drepturilor și libertăților fundamentale, persoana putând să invoce încălcarea valorii supreme chiar dacă dreptul concret nu este constituționalizat expres printr-o dispoziție constituțională privind drepturile sau libertățile fundamentale. Limitele restrângerilor se impun așadar pentru toate drepturile și pentru toate libertățile, statul fiind obligat să garanteze ca valoare supremă orice drept și orice libertate chiar dacă acestea sunt sau nu constituționalizate formal. Este importantă în acest context evidențierea legăturii între drepturile fundamentale, drepturile subiective și valorile supreme.

Dacă așa cum spuneam anterior drepturile subiective sunt reflexul drepturilor fundamentale, neconstituționalitatea unei norme fiind atrasă de încălcarea unui drept fundamental, instituirea drepturilor cetățenilor ca valoare supremă tinde să răstoarne procedeeul, fiind suficient ca un drept subiectiv să fie încălcat prin reglementare, în afara cadrului impus de art.53,

pentru ca norma să devină neconstituțională. Dreptul subiectiv este atașat unei valori supreme fără a fi atașat direct unui drept fundamental.

Examinarea condițiilor restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți trebuie realizată într-o ordine succesivă întrucât neîndeplinirea unei condiții atrage neconstituționalitatea măsurii și condițiile următoare nu mai este necesar să fie analizate. Principiul legalității infracțiunilor și pedepselor reprezintă aplicarea în domeniul penal a regulii cu caracter mai general referitoare la previzibilitatea dreptului într-o societate democratică. Potrivit acestuia nici o faptă nu poate fi considerată infracțiune dacă nu este prevăzută de lege și nici o pedeapsă nu poate fi aplicată dacă nu este prevăzută de lege. Acesta este motivul pentru care normele penale trebuie interpretate restrictiv fiind norme represive, susceptibile să aducă atingeri libertăților individuale iar redactarea lor trebuie să fie cât mai exactă și termenii folosiți bine definiți.

Existența unor *vicii de redactare a normei penale aplicabile unor persoane acuzate afectează garanțiile constituționale privind dreptul la un proces echitabil*. Astfel, este de observat că acest drept este unul complex, care are mai multe componente și în care se include *lato sensu* și dreptul la o apărare eficientă. Toate aceste circumstanțieri variate și neunitare nu fac altceva decât să lipsească de fermitate atitudinea statului de drept ce urmărește contracararea fenomenului infracțional și să îngreuneze înfăptuirea actului de justiție, care, potrivit art. 21 și art. 124 alin. (2) din Constituție, trebuie să se facă pentru toți justițiabilii în cadrul unui real proces echitabil și într-o manieră unică, imparțială și egală. Principiul legalității presupune existența unor norme de drept intern suficient de

accesibile, precise și previzibile în aplicarea lor, astfel cum reiese și din jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului.

La analizarea necesității restrângerii exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți într-o societate democratică, trebuie mai întâi să avem în vedere dacă restrângerea este necesară evitării anarhiei, dar și dacă nu transformă puterea majorității într-o putere absolută. Restrângerea trebuie să fie psihologic acceptată de majoritatea indivizilor, dominantă la nivelul conștiinței colective ca o măsură necesară pentru salvarea societății de la anarhie, haos. Dacă însă ar crea reacția inversă a negării necesității limitelor libertății atunci ea este contrară democrației. În fapt democrația semnifică faptul că voința exprimată în ordinea juridică statală este identică cu voința subiecților.

În dreptul constituțional, principiul proporționalității își găsește aplicarea în special în domeniul protecției drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în timp ce în dreptul penal, acest principiu este un criteriu pentru a fundamenta temeinicia măsurilor dispuse de autoritățile judiciare fie în domeniul individualizării pedepselor fie în cazul adecvării măsurii preventive dispuse la situația de fapt și la scopul procesului penal. Proporționalitatea impune mai întâi o analiză a adecvării obiectului măsurii de constrângere la motivele acesteia, mai apoi adecvarea mijloacelor utilizate la scopul legii restrictive și apoi adaptarea rezultatului concret al legii restrictive la scopul urmărit de legiuitor prin legea respectivă, și la motivele care au determinat alegerea sa. Această analiză a respectării sau

violării principiului proporționalității presupune deci un dublu control de *necesitate și de adecvare*.

După o primă perioadă în care Curtea Constituțională a precizat că orice restrângere a unui drept trebuie să înceteze de îndată ce cauza care a justificat-o a încetat, introducând un criteriu temporal pentru analiza proporționalității, a preferat ulterior să lase o cât mai mare marjă legiuitorului, ajungând până la a valida motive de oportunitate legislativă pentru restrângerea exercițiului unor drepturi.

Partea a II-a a lucrării este consacrată cercetării restrângerii exercițiului a unor drepturi sau libertăți în procesul penal.

Libertatea individuală face parte din drepturile fundamentale, fiind înscrisă nu întâmplător în cel de-al doilea articol al capitolului II din Constituția României, ce reglementează drepturile fundamentale pentru că așa cum arătam și în prezenta lucrare, constituie temelia celorlalte drepturi fundamentale ocrotite de norma constituțională.

Dreptul la libertate și siguranță nu este însă, un drept absolut, fapt ce reiese din conținutul art.23 din Constituție, restrângerea exercițiului acestui drept, fiind posibilă cu respectarea dispozițiilor art.53 din Constituție. Garanțiile conferite libertății individuale se constituie într-un sistem și permit realizarea represiunii forței publice, dar în același timp asigură ocrotirea juridică necesară exercitării acestei libertăți, raport ce exprimă principiul proporționalității.

Finalitatea garanțiilor oferite de textele constituționale este aceea de a crea un echilibru între necesitatea de a dispune măsurile preventive ce

afectează siguranța persoanei, în scopul bunei desfășurări a urmăririi penale, a protecției membrilor societății față de persoana acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, și dreptul oricărei persoane să se apere împotriva arestării sau detenției nejustificate, nelegale, în scopul de a-și recăpăta libertatea.

Considerăm că dispozițiile constituționale ar putea fi armonizate într-o viitoare revizuire constituțională, în ceea ce privește **limitarea detenției preventive în faza de judecată** la un termen rezonabil, stabilit în mod expres, care să elimine actualele prevederi din Codul de procedură penală ce se referă la jumătatea maximului special al pedepsei prevăzute pentru infracțiunea săvârșită. În acest fel s-ar înlătura și diferența de tratament juridic dintre inculpatul ce nu a fost trimis în judecată și care poate fi arestat preventiv în cursul urmăririi penale maxim 180 de zile și cealaltă situație când inculpatul a fost trimis în judecată. Ținând cont de necesitatea sincronizării legislației procesual penale române cu legislația europeană, precum și de tradiția de a prelua reglementările unor instituții juridice care și-au demonstrat viabilitatea, apreciem, în contextul preconizatei revizurii a Constituției României, în sensul fundamentării modificării art. 23 alin. 3 prin creșterea **duratei reținerii până la 48 de ore.**

O altă propunere a noastră ce a rezultat din analizarea condițiilor restrângerii libertății individuale în procesul penal, vizează **reglementarea interzicerii desfășurării proceselor având ca obiect luarea măsurii arestării preventive sau prelungirea acestei măsuri**, pe timpul nopții, cu excepția cazurilor în care procesul a început pe timpul zilei și s-a prelungit ulterior.

În România sub aspect legislativ au fost făcute progrese considerabile în planul apărării drepturilor omului și în special al dreptului la apărare însă problema care rămâne în continuare se referă la mentalitățile organelor de urmărire penală care din dorința de a descoperi la timp persoanele ce săvârșesc fapte de natură penală încalcă uneori drepturile prevăzute de articolul 6 paragraful 3 din Convenție dar și normele constituționale. În sprijinul acestei afirmații sunt analizele comparative pe care le-am realizat între dispozițiile procesual penale în vigoare în prezent și dispozițiile din Noul Cod de procedură penală, preconizat să intre în vigoare la 01.februarie 2014. Am considerat că, în prezent restrângerea exercițiului dreptului la apărare în faza actelor premergătoare și interdicția impusă inculpatului sau apărătorului ales de a avea acces la dosarul de urmărire penală încalcă dreptul la apărare garantat de art.24 din Constituție întrucât aceste restrângeri nu sunt prevăzute de Codul de procedură penală, fapt ce face de prisos analizarea celorlalte condiții prevăzute de art.53 din legea fundamentală.

Reglementarea expresă în Constituția României a faptului că mandatul de arestare preventivă și percheziția domiciliară se dispun numai în cursul procesului penal, după începerea urmăririi penale, de către **judcător** magistrat independent în raporturile cu executivul constituie în prezent *garanții instituționale* întrucât privesc competențele autorităților judiciare cu atribuții în domeniul inviolabilității domiciliului.

Reglementarea procedurii prin care se dispune și se efectuează percheziția domiciliară în cuprinsul articolelor 100-111 din Codul de procedură penală în prezent în vigoare, constituie **garanții de procedură**, ce condiționează valabilitatea actelor procesuale sau procedurale de respectarea

anumitor condiții în timp ce **garanțiile substanțiale** vizează condițiile de fond ce trebuie îndeplinite.

Rolul și importanța puterii judecătorești într-o societate democratică este primordial dar în același timp puterea judecătorească trebuie să manifeste transparență în relația cu societatea și cu presa în special.

Așa cum am demonstrat suntem pentru transparența sistemului judiciar, căci unul din rolurile presei este acela de a transmite informații și a exprima opinii cu privire la activitatea justiției dar transparența nu poate fi totală.

Aceasta pentru că, libertatea de expresie intră în contradicție și poate fi prejudiciabilă pentru libertatea individuală privită sub aspectul respectării prezumției de nevinovăție în procesul penal.

Cei care trebuie în primul rând să asigure, respectarea prezumției de nevinovăție prin declarațiile publice și mesajele transmise presei cu privire la cauzele instrumentate sunt chiar organele judiciare, ale căror afirmații trebuie să fie rezervate, și să nu inducă opiniei publice vinovăția persoanelor cercetate.

Fără îndoială că dispozițiile din Noul Cod de procedură penală privind luarea măsurilor preventive, solicitarea, dispunerea și efectuarea perchezițiilor domiciliare, emiterea mandatului de aducere, respectarea dreptului la apărare conțin prevederi noi ce constituie garanții procedurale și substanțiale în ceea ce privește respectarea drepturilor și libertăților fundamentale. Modalitatea în care aceste norme procesuale vor fi interpretate și aplicate în practică, va constitui o piatră de încercare pentru toți actorii implicați în activitatea judiciară astfel încât însăși modalitatea de

aplicare să nu constituie o restrângere a exercițiului drepturilor sau libertăților.